

---

## ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ТЕОРІЇ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

---

УДК 37.011.3

В.О. ЖАДЬКО  
доктор філос. наук

### ОСВІТА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ НАРОДУ

Статтю присвячено аналізу поняття «історична пам'ять», багато уваги приділено з'ясуванню ролі патріотичного виховання та історичної освіти в формуванні особистості молодого людини.

*Ключові слова:* історична пам'ять, структура національних вартостей, історична освіта, патріотичне виховання, формування громадянської позиції й національної свідомості особистості.

Початковим пунктом сучасної освіти варто обрати історичну пам'ять, оскільки вона дає можливість сформувати ланцюг пов'язаних один із одним процесів формування світогляду студентської молоді. Значення культурно-історичної спадщини для трансляції історичного досвіду підкреслювалося в дослідженнях історичної свідомості В. Андрущенко, Ю. Афанасьєва, В. Вашкевича, Г. Горак, Л. Губернського, А. Гулиги, В. Єльчанінова, Д. Кравченка, Ю. Левади, Т. Мандебури, М. Михальченка, І. Надольного, Ю. Опалька та ін. Оpubліковано відносно небагато праць, таких авторів як В. Акуленко, В. Борейко, В. Горбик, Т. Катаргіна, Т. Курило, П. Толочко, Т. Тронько, Ю. Шемшученко, об'єктом дослідження яких є безпосередньо культурно-історична спадщина, її правові, політичні, соціокультурні аспекти та роль у формуванні історичної пам'яті студентської молоді.

Незважаючи на таку кількість досліджень, досі немає єдиної точки зору стосовно визначення сутності самого поняття «історична пам'ять». Чим це обумовлено? Філософія історії, освіта як основа формування історичної пам'яті не проста, а динамічна наука, її численні загадки і парадокси прямо пов'язані з унікальним статусом людини в контексті її свободи волі. І в той самий час – із зовсім не елементарними законами розвитку і трансформації складних систем, якими є суспільство та його інститути.

Суспільна історія – результуючий простір напруги людських сил і таланту, подолання панування зовнішньої і внутрішньої природи над особистістю в пошуках ідеалу свободи, який сьогодні різними засобами масової інформації тлумачиться по-різному. Історична пам'ять, свобода, демократія, цивілізація ніколи не поставали окремо від індивіда. Як тільки особистість перетворювалася на абстракцію, відривалася від подій минулого, не знала його

та ігнорувала, відразу наступав той розрив, який призводив до жорстких форм злиденності мислення, «пересічності», знедоленості, агресивності у повсякденному житті, і найголовніше – байдужості молоді людини до України, долі народу.

Отже, сьогодні можна говорити про два розуміння взаємозалежності освіти та історичної пам'яті: широке й вузьке. Зокрема, можна включити до історичної пам'яті історичні зрізи практично всіх виявів суспільної свідомості молоді особистості. Однак, більш поширеним, на мою думку, є розуміння студентами історичної пам'яті як суто спеціалізованої частини української культури, що включає не лише власне історичні знання, а й культурне надбання всього народу упродовж віків. Отже, історична пам'ять – своєрідний духовний потенціал народу і, зокрема, й студентів.

Цілком зрозуміло, що до пам'яті потрапляє далеко не все історичне знання, а лише найбільш вартісне, продуктивне, придатне до подальшого «вжитку». У цьому сенсі історичну пам'ять можна розглядати як своєрідне психологічне оснащення спільноти чи окремої особи, як матрицю-сито, що слугує для просіювання потоку історичних подій, явищ, фактів. Розглядаючи історичну освіту як основу формування історичної пам'яті, зазвичай слід звернути увагу на декілька рівнів історичної пам'яті: загальноетнічний (національний), локальний (окремі етнічні групи) та особистісний (у нашому випадку – студентство). Відповідно виділимо колективну, групову та індивідуальну форми історичної пам'яті. При розгляді цього феномена як соціологічної категорії і виявляється низка ознак (критеріїв): постійний розвиток, вибірковість, наступність, персоніфікований характер, можливість набуття парадоксальних виявів у повсякденній діяльності студентства під час навчально-виховної діяльності.

Як доводять реалії суспільного буття, історична пам'ять (зрештою, як і будь-яка інша) має ще й таку особливість, як обмеження в часі. Пам'ять не може бути всуціль наскрізною, такою, що забезпечує глобальний континуїтет. Вона розпадається на певні, достатньо протяжні пласти. Кожен із таких пластів обмежений у часі, має певні, хоча і не досить чіткі хронологічні рамки. Це своєрідний «обрій пам'яті» – поняття, надзвичайно важливе для з'ясування природи та механізму формування історичної й національної свідомості модерних спільнот. Ця характеристика дозволяє виявляти своєрідну протяжність чи, точніше, глибину усвідомлення студентами власного соціального історичного досвіду. У цьому підході присутня можливість узагальнити поодинокі явища, збалансувати піддослідне поле, аналізувати та інтерпретувати конкретні факти, які свідчать про рівень усвідомлення молоді людиною важливості формування історичної пам'яті.

У реальному функціонуванні свідомості студентів спостерігається явище перекривання одного пласту історичної пам'яті іншим, більш компліментарним для молоді. Таким чином, обрій історичної пам'яті являє собою рухливу межу усвідомленого народом, й, зрозуміло – молоддю, історичного досвіду держави. Відповідно до обставин він, досвід, може розширюватися або звужуватися,

набувати чіткості або втрачати свої обриси, достоту як це буває зі звичайним обрієм у сприйнятті студентом подій минулого.

«Кожен народ має свою самобутність, яка відображається в особливостях його мови, звичаїв, культури, історії. Кожен народ має свої національні святині й своїх національних героїв. Нарешті, в історії кожного народу є звершення й героїчні сторінки, які становлять підґрунтя національної гордості. Це є свідченням того, що представники кожного народу або кожної нації мають чим пишатися» [1, 405].

Сучасні студенти – допитливі, небайдужі молоді люди, які повсякчас цікавляться життям свого та інших народів, їхньою історією. Нагальне питання нині – осмислення молоддю історичного шляху держави, пройденого з найдавніших часів до сьогодні. Таке осмислення можливе через звернення до історичного досвіду, вивчення архівних документів, читання книжок. За таких умов формування історичної пам'яті сприяє усвідомленню своєрідності нашого народу, культурно-побутових відмінностей українців і подальшій консолідації нації.

Ще давні греки стверджували, що навіть всемогутні боги не можуть стерти, знищити подію, яка вже сталася. Завдання викладачів вищих навчальних закладів полягає в тому, щоб донести пам'ять про значущі історичні події до свідомості студентства. Система освіти і виховання має враховувати рівень та важливість пізнання студентською молоддю історії України, свого краю, родоvodu, досягнень народу. Завдяки цьому розширюються світоглядні межі, виховуються в студентів глибокі патріотичні почуття, національна гордість. Ознайомлення з культурно-історичною спадщиною свого та інших народів світу формує в них уявлення про етнічну специфіку та самоцінність традиційної культури народу, а також гуманітарну спільність народів світу.

Скажімо, на основі детального ознайомлення з творами Платона, Арістотеля, Коменського, Руссо, Песталоцці, через вивчення системи освіти й виховання у княжій державі формується сьогодні виховний ідеал, що свідомо чи опосередковано базується на двох основних принципах: християнської моралі та української духовності. Відтворивши у процесі навчання, освітніх заходів минуле з його культурними скарбами і зачерпнувши із скарбниць інших народів те, що найкраще і що відповідає нашій духовності, матимемо тверді основи для створення нашого власного виховного ідеалу.

Принцип неподільності, неперервності освіти і виховання полягає в органічному поєднанні процесу набуття історичних знань студентами із духовним збагаченням особистості. Зміст освіти й виховання мають забезпечувати формування громадянської і національно свідомої особистості.

Освіта, на моє переконання, через різноманітні навчально-виховні заходи повинна повернути студентській молоді історичну пам'ять українського народу, наблизити минуле і досягнути його реальність. Микола Бердяєв, усвідомивши всю велич історії, по-філософськи стверджував: «Минулого вже немає, і воно для нас не існує інакше, ніж у нашій пам'яті, майбутнього ще

немає, і невідомо, чи буде воно. Деяким чином можна навіть сказати, що минуле більш реальне, ніж майбутнє, і люди, котрі відійшли від нас, більш реальні, ніж люди ще не народжені. Передбачають, що буде майбутнє, і в майбутньому житимуть покоління людські, для яких ми повинні уготовляти вище життя. Це і має нам дати сенс життя, радість життя і бадьорість життя» [2, 152].

Історія потрібна всім, та найбільше, на моє переконання, студентству, особливо сьогодні. Різні часи дають нам зразок різного ставлення до історії у давні часи. Здебільшого на історію тоді дивилися як на цікаве, повчальне оповідання. Так само мислили й стародавні греки, і автори руських літописних творів. Підтвердження тому знаходимо в «Слові о полку Ігоревім»: «Початися ж цій пісні по билицях часу нашого, а не за вимислом Бояна» [6, 4]. Про важливість історичної освіти знаходимо безліч суджень у науковій, художній літературі, публіцистиці: «Історія – мати народу. В історії, як і у матері, потрібно всьому вчитись. Історія, як і мати, на іншу не міняється. Яка б вона не була, але вона наша, рідна, нас породила і нас вигодувала» [4, 368].

Історична пам'ять та історична правда завжди поруч. Істина і правильно організована вища освіта допомагають відновити сторінки історії. У сучасній українській пресі цій проблемі відводиться вагоме місце. Становлення історичної освіти пов'язане з активним формуванням національної держави і національної свідомості, зокрема, студентів. Це, безперечно, підвищує роль вищих навчальних закладів як центрів формування історичної пам'яті.

Мета вищої освіти на сучасному етапі – допомогти молодій людині стати особистістю, знайти своє місце в житті, усвідомити значення своєї країни в світі, долучитися до культури, особливо, національної. Для нас усіх як ніколи важливе розуміння того, що український народ, позбавлений історичної свідомості, не зможе планомірно будувати своє життя. Історична наука разом із фольклористикою та етнографією наповнює змістом поняття «національний дух» і визначає структуру національних вартостей. Звідси важливість історичної освіти на нинішньому етапі державотворення.

Таким чином, освіта необхідна молодій людині і для входження в навколишній світ, і для визначення свого місця в ньому, глибокого розуміння минулого, усвідомлення значущості вивчення своєї історії задля того, щоб не повторювати вже зроблених колись помилок. Повернення молоді історичної пам'яті робить кожного причетним до минулих подій, підвищує відповідальність за майбутнє, посилює почуття патріотизму.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Арцишевський Р. Світ і людина : підручник для 8-9 класів / Р. Арцишевський. – К. : Перун, 1997. – 445 с.
2. Бердяев Н. Смысл истории / Н. Бердяев. – М. : Мысль, 1990. – С. 152.
3. Жмир В. На шляху до себе. Історія становлення української національної свідомості / В. Жмир // Філософська і соціологічна думка. – 1991. – № 4. – С. 150.

4. Самсонов А.М. Знать и помнить: Диалог читателя с историком / А.М. Самсонов. – М. : Политиздат, 1989. – С. 368.
5. Січинський В. Чужинці про Україну: Вибір з описів подорожей по Україні та інших писань чужинців про Україну за десять століть / В. Січинський. – К. : Довіра, 1992. – 255 с.
6. Слово о полку Ігоревім. – К. : Радянська школа, 1989. – 310 с.

***Zhadko V. Education as a basis of historical memory of people***

*The article discusses the concept of "historical memory", much attention is paid to the elucidation of the role of patriotic education and history education in shaping the personality of the young man.*

**Keywords:** *historical memory, the structure of national values, historical education, patriotic education, the formation of civic consciousness and national identity.*

УДК 371.315.7:004.4

С.В. ШЕВЧУК

## **КРИТЕРІЇ ЯКОСТІ ТА ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ПЕДАГОГІЧНИХ ПРОГРАМНИХ ЗАСОБІВ**

Розглянуто критерії якості та загальні вимоги щодо відповідності педагогічних програмних засобів (ППЗ) потребам сучасних навчальних закладів. Багато уваги приділено загальнонауковим, методологічним, методичним та технологічним проблемам, пов'язаним із організацією процесів створення, супроводу і ефективного використання програмних засобів навчального призначення. Підкреслено значення ППЗ для інформатизації освітнього процесу.

*Ключові слова:* педагогічний програмний засіб, інтерактивні моделі, конструктор уроку, електронний підручник.

З розвитком інформаційного суспільства актуалізуються проблеми самоосвіти, безперервного підвищення кваліфікації, уміння вчитися самостійно протягом практично всього періоду трудової діяльності, що вимагає створення педагогічних умов у вигляді автоматизованих інформаційно-професійних освітніх середовищ, одним із важливих компонентів яких є педагогічні програмні засоби (ППЗ).

ППЗ – програмний засіб, в якому відбивається деяка предметна область, де в тій або іншій мірі реалізується технологія її вивчення і забезпечуються умови для здійснення різних видів навчальної діяльності. Як дидактичний засіб, ППЗ пов'язаний з конкретною метою в навчанні, а саме: формування знань, умінь і навичок, контроль за якістю їх засвоєння тощо. Інакше кажучи, ППЗ – це важливий компонент процесу навчання [9].

Зазвичай ППЗ використовуються як окремі програми, що забезпечують частину уроку або увесь урок, декілька уроків; як пакети програм, що забезпечують тему навчального предмета, розділ чи курс комп'ютерною